

Grzegorz Wanatko

Muzeum Ziemi Lubuskiej, Uniwersytet Zielonogórski

ORCID 0000-0002-7546-6599

OD WINIARNI BRIEGERA DO CERKWI GRECKOKATOLICKIEJ

W krajobrazie Zielonej Góry można odnaleźć wiele akcentów, które świadczą o bogatej winiarskiej tradycji miasta. Podczas spaceru zielonogórską starówką bystry obserwator bez trudu dostrzeże winiarskie motywy architektoniczne kamienic. Turyści poznają historię uprawy winorośli w naszym regionie, zwiedzając Muzeum Wina w Muzeum Ziemi Lubuskiej czy Lubuskie Centrum Winiarstwa w Zaborze. Ceglane Wzgórze wraz z winnicą i domkiem winiarskim wbudowanym w Palmiarnię przypomina dzieje zielonogórskiej wytwórni win Gremplera. Dla wykwintnych koneserów zielonogórskiego winiarstwa godne polecenia są piwnice dawnych winiarzy czy pozostałości po zakładach, w których przed laty produkowano znaczne trunki. Mimo postulatów środowiska zielonogórskich winiarzy i propagowania różnych szlaków turystycznych o tematyce winiarskiej, brak usystematyzowanej drogi, która by wyznaczała wędrówkę przez zielonogórskie obiekty związane z winiarstwem. Niestety wraz z upływem czasu ubywa zabytków architektonicznych, które ukazywały winiarskie dzieje miasta¹. Część obiektów, które kiedyś służyły winiarzom, nadwyrężył czas, część zaś pełni zgoła odmienną funkcję. Wśród tej drugiej kategorii jest budynek dawnej winiarni Fritza Briegera, który mimo że zachował się na mapie Winnego Grodu, to jego przeznaczenie jest zupełnie inne. W części przedwojennej niemieckiej fabryki od kilku lat zagościli grekokatolicy, którzy zaadaptowali pomieszczenia na swoją świątynię. Można zatem rzec, że pomimo zmiany przeznaczenia obiektu, wino w dalszym ciągu jest w nim obecne, tym razem jednak jako napój liturgiczny. Losy tego budynku pokazują, jak na przestrzeni lat może zmienić się jego zastosowanie. Obiekt usytuowany na skrzyżowaniu dzisiejszych ulic Zamkowej i Boduena powstał w II połowie XIX w. Analizując mapę Donatusa Bütnera z 1784 roku, która zachowała się w zbiorach Muzeum Ziemi Lubuskiej², możemy wnioskować, że wówczas na tym obszarze rozpościerały się tereny

¹ P. Karwowski, *Promocja dziedzictwa winiarskiego Zielonej Góry*, „Winiarz Zielonogórski”, nr 38-39 grudzień 2010, s. 5-9.

² Jest to najstarszy plan miasta zachowany w zbiorach Muzeum Ziemi Lubuskiej. Znajduje się on w Dziale Historycznym muzeum pod numerem inwentarzowym MZL-H-ZG-223.

uprawne, w głównej mierze pola i ogrody³. W kolejnym wieku ten rejon miasta był określany jako ulica Burgstrasse, czyli dzisiejsza Zamkowa. Związane to było z podaniami, według których w tym miejscu wznosił się dawny zielonogórski zamek. Długa – sięgająca czasów niemieckich – tradycja widziała na tej górze zielonogórski zamek, w którym mieściła się siedziba księcia⁴. Badania archeologiczne prowadzone przez dr. Krzysztofa Garbacza nie potwierdziły jednak tych przypuszczeń⁵. Jak wspomniano, budynek, o którym mowa, powstał w 2 poł. XIX w. Wówczas na winiarskiej mapie miasta aktywnie zaczął działać Fritz Friedrich Brieger (1849-1918). Pochodził on z rodziny zielonogórskiej wzmiankowanej już w XVIII w.⁶ W swojej działalności zawodowej zajmował się głównie handlem, ale planował zainwestować w tradycyjną dla Zielonej Góry gałąź, którą było winiarstwo. W mieście działało liczne grono winiarzy oraz osób zajmujących się uprawą winorośli. Jednak stosunkowo niewielu z nich zajmowało się produkcją szampanów⁷. Przemysłowiec wybudował obiekt, który miał skupić się na produkcji tego gatunku alkoholi. W roku 1880 założył wytwórnię, która z czasem była zaliczana do najprężniejszych i najdłużej działających firm winiarskich w mieście. Zakład powstał w specjalnie do tego celu wybudowanej kamienicy przy ówczesnej ulicy Burgstrasse. Jeszcze kilka lat wcześniej – w 1872 r. teren przyszłej winiarni stanowiły dwie posesje. Pierwsza z nich należała do kupca winiarskiego Juliusa Rothe. Na drugiej znajdował się dom niejakiego Sommera, który stał u zbiegu ulic Burgstrasse i drogi zwanej Weg nach dem Kuttelhoffe (dzisiejsza ul. Boduena)⁸. Większość tych zabudowań przetrwała do czasów współczesnych. W latach 1880-1945 budynek mieścił wytwórnię win i szampanów „Fritz Brieger”. Parter zajmowały pomieszczenia fabryczne, piętro mieściło zaś mieszkania należące do właściciela firmy. Drugi lokal zajmował dyrektor fabryki Fritz Grundmann. Do Fritza Briegera należała również sąsiednia parcela Burgstrasse 20, gdzie zamieszkał jego brat Paul Brieger, trudniący się kupiectwem. W budynku mieścił się nie tylko zakład produkcyjny, ale i hurtownia, w której można było nabyć wina. Wzorem wielu zielonogórczan Brieger

³ M. Mamet, *Plan miasta jako źródło historyczne na przykładzie planu Zielonej Góry z 1784 roku*, [w:] *Zielonogórskie Spotkania Źródłoznawcze. Na tropie źródła i jego interpretacji*, t. 1, red. M. Dalidowicz, J. Dudek, A. Górski, Zielona Góra 2015, s. 73.

⁴ J.P. Majchrzak, *Wędrowanie w przeszłość. Zapiski encyklopedyczne o Zielonej Górze i okolicy*, Zielona Góra 2005, s. 97-98.

⁵ O pracach archeologicznych dotyczących poszukiwań legendarnego zamku w Zielonej Górze zob. K. Garbacz, *Archeologiczne i historyczne ślady rozwoju osadnictwa w regionie zielonogórskim*, [w:] *Historia Zielonej Góry*, t. 1: *Dzieje miasta do końca XVIII wieku*, red. W. Strzyżewski, Zielona Góra 2011, s. 48-49.

⁶ M. Kuleba, *Enographia Thalloris*, Zielona Góra 2012, s. 252.

⁷ *Historia Zielonej Góry*, t. 2: *Dzieje miasta w XIX i XX wieku*, red. W. Strzyżewski, Zielona Góra 2012, s. 146.

⁸ M. Kuleba, *op. cit.*, s. 253.

prowadził także przy zakładzie sezonową winiarnię sprzedającą swoje wyroby⁹. Goście mogli skosztować lokalnych wyrobów w dużej sali Schankhalle, latem wyszynk odbywał się w trzech altanach ogrodowych Kolonade¹⁰. Oprócz win podawano również piwo. Początek XX w. nie przyniósł wielu zmian. Pod znanym adresem Burgstrasse 20/21 w wykazie zielonogórskich zakładów przemysłowych 1 lutego 1901 r. znajdujemy wytwórnię Fritz Brieger Schaumweinfabrikation¹¹. Pod koniec pierwszej dekady XX w. w skład nieruchomości wchodziły dom o powierzchni mieszkalnej 1125 m² piwnice, magazyny, szopa, ale także remiza i ogród wraz z salą do wyszynku¹². Roczna wartość użytkowa winiarni została oszacowana w 1910 r. na 600 marek. W porównaniu do największej w mieście winiarni Gremlera nie była to znacząca wartość. W zakładzie przy dzisiejszej ulicy Moniuszki wartość takową oszacowano na 6871 marek¹³. Do większych zmian w funkcjonowaniu zakładu Briegera doszło w okresie I wojny światowej. Dotyczyły one jednak właściciela winiarni, nie zaś zmian architektonicznych obiektu czy profilu produkcji. Jeszcze w 1914 r. firma reklamowała się jako Fritz Brieger Champagner-Kellerei Weingroshandlung, a także Fritz Brieger Weinbau Schaumweinkellerei, Weingrosshandlung, Weinstuben. W jednym z prospektów reklamowych czytamy: „w mojej wytwórni win musujących wytwarza się, podobnie jak w Szampanii, wino musujące z win czerwonych, prasowanych jako białe winogron odmian szampanowych, które dzięki naturalnej fermentacji w butelkach nabierają niespotykanej jakości”¹⁴. Zresztą Brieger dobrze reklamował swoje produkty, wydając m.in. okolicznościowe pocztówki czy wielkie makiety butelek szampanów¹⁵. W marcu 1915 r. zmarł młodszy brat właściciela – Paul Brieger. Wkrótce, w wieku 69 lat, zmarł Fritz Brieger (26 września 1918 r.). Co ciekawe w zbiorach Muzeum Ziemi Lubuskiej zachował się nagrobek zielonogórskiego winiarza i jego żony¹⁶. Jeszcze przed śmiercią Fritza wytwórnię przejęła córka Paula Briegera – Martha Gischke. Mimo wojennych zawirowań i śmierci dotychczasowych właścicieli w budynku, kontynuowano winiarską produkcję. Zachowano tradycyjną nazwę. Firma działała jako Weinhandlung Und Sekt-Kellerei Fritz Brieger, inhaber Martha Gischke. Jako hurtownia alkoholi F. Brieger

⁹ T. Czyżniewski, *Zielona Góra przełomu wieków XIX/XX*, Łódź 2010, s. 27-28.

¹⁰ M. Kuleba, *op. cit.*, s. 253.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dotycząca budynku przy ul. Zamkowej 16 w Zielonej Górze.

¹³ M. Kuleba, *op. cit.*, s. 253.

¹⁴ W prospekcie reklamowym tekst oryginalny brzmi: In meiner Schaumweinkellerei wird, wie in der Champagne, aus roten weissgekelterten Champagnertrauben durch natürliche Gärung auf der Flasche Schaumwein von kaum zu übertreffender Feinheit hergestellt.

¹⁵ T. Kowalski, *Motywy winiarskie na pocztówkach zielonogórskich*, [w:] *Zielonogórskie Zeszyty Muzealne*, t. 7, red. A. Toczewski, Zielona Góra 2008, s. 197.

¹⁶ T. Czyżniewski, *Ustawiczne szkolne przeprowadzki*, „Łącznik Zielonogórski”, nr 39, 24.10.2014, s. 8.

Weinhandlung była wtedy filią firmy Becker and Braetz z Wrocławia. W asortymencie miała wina własnej produkcji, jak i wina innych zielonogórskich wytwórni. Wnętrza budynku można podziwiać na fotografii z 1936 r. w zamieszczonego w „Grünberger Wochenblatt”. Przeznaczenie obiektu nie zmieniło się do czasów wybuchu II wojny światowej. Kolejna wojna, podobnie jak poprzednia, przyniosła zmiany. W 1941 r. firma przekształciła się w przedsiębiorstwo handlowe o nazwie Firma Fritz Brieger offene Handelsgesellschaft. Zmiana nazewnictwa firmy szła w parze z jej rozbudową, którą przeprowadzono w 1942 r. Wówczas do wytwórni należały sąsiadujące budynki przy ulicy Burgstrasse 11 (dziś ul. Jelenia 1) oraz Burgstrasse 22 (dziś brak obiektu). W trakcie prac budowlanych budynek został połączony z sąsiadującym XVIII-wiecznym domem bramą sklepioną półkoliście i przykrytą pulpitowym daszkiem ceramicznym. Z dokumentacji technicznej datowanej na 22 kwietnia 1943 r. można dowiedzieć się o wykonywanych pracach budowlanych na terenie obejmującym nieruchomości po obu stronach ulicy Burgstrasse¹⁷. W jednym z zachowanych dokumentów czytamy m.in. o potrzebie zbudowania podziemnych (zbudowanych pod ulicą) przejść łączących pomieszczenia piwniczne w budynkach po obu stronach ulicy. Dokumentacja traktuje również o planowanych technikach budowlanych wykonania tych prac¹⁸. Po wojnie budynek dawnej winiarni Briegera przez krótki czas nie był użytkowany. Traktowano go jako majątek porzucony. Fabryka została zabezpieczona przez przedstawicieli Zjednoczenia Przemysłu Spożywczego w Poznaniu. Szybko jednak wykorzystano jego winiarską specyfikę. Latem 1945 r., na mocy decyzji starostwa, obiekt oddano w użytkowanie Stanisławowi Marczyńskiemu¹⁹. Przeprowadził on doraźne prace remontowe i doprowadził przedsiębiorstwo do stanu umożliwiającego rozpoczęcie produkcji. Pierwsze miesiące pracy nowych użytkowników budynku polegały głównie na inwentaryzacji oraz regulacjach prawnych dotyczących przejęcia obiektu. Jesienią tegoż roku Stanisław Marczyński złożył ofertę na użytkowanie obiektu²⁰, który decyzją Państwowego Zjednoczenia Przemysłu Winiarsko-Octowego miał

¹⁷ Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej: APZG) Akta Miasta Zielonej Góry sygn. 3264, Zeichnung Herstellung eines Kellerdurchganges sowie zu Einfassung eines Vorgartens auf dem Grundstück Burgstr. 22 für Fa Fritz Brieger hier.

¹⁸ APZG, *ibidem*, Baubeschreibung zur Herstellung eines Kellerdurchganges und Einfassung eines Vorgartens 22 für Firma Fritz Brieger, Sektkellerei, hier.

¹⁹ Stanisław Marczyński przybył do Zielonej Góry latem 1945 r. Na podstawie decyzji Referatu Przemysłowego Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze z 17.08.1945 r. objął zarząd nad dawnym zakładem Briegera. Wspólnikiem przedsięwzięcia był Antoni Kulesza. Marczyński pełnił funkcję dyrektora technicznego. Został pozbawiony tego stanowiska i oskarżony o spowodowanie strat majątkowych w zakładzie (butelki z szampanami popękały) aresztowany i skazany na karę pozbawienia wolności.

²⁰ APZG, Rejonowy Urząd Likwidacyjny w Zielonej Górze, sygn. 33, Wytwórnia win (d. Brieger) A. Kulesza i S. Marczyński w Zielonej Górze 1945-1948. Oferta S. Marczyńskiego o wynajęcie nieruchomości położonej na ul. Zamkowej 20.

być podporządkowany Państwowej Wytwórni Win Musujących dawny Grempler²¹. Ostatecznie Marczyńskiemu udało się uzyskać zgodę na dzierżawę zakładu²². Marczyński wraz ze swoim współnikiem Kuleszą prowadzili swoją działalność do 1949 r.²³ Wówczas w skład nieruchomości wchodził budynek na nowo przemianowanej ulicy Zamkowej 16. Był on zwrócony fasadą do dwóch krzyżujących się ulic. Budynki produkcyjne znajdowały się w głębi posesji. Do wytwórni należał także dom przy ul. Zamkowej 18 (dawna Burgstrasse 20) połączony z sąsiednią posesją w formie łuku. Część obiektów służących celom restauracyjnym została rozebrana²⁴. Pod koniec 1949 r. nastąpił formalny rozbrat dotychczasowych współników i zakład funkcjonował jako Wytwórnia Win Antoni Kulesza. Podjęto w nim prace zmierzające do rozwoju produkcji. Uruchomiono tłocznię, fermentownię, butelkowanie, etykietowanie, spedycję, dział zmywalni i pasteryzacji butelek, laboratorium i pomieszczenia biurowe. W podziemiach urządzono piwnice składowe win gotowych beczkowanych, win butelkowanych i soków. Działalność wytwórni win Kuleszy miała epizodyczny charakter. W 1951 r. budynek został przejęty przez Lubuską Wytwórnię Win (LWW) w Zielonej Górze. Część pomieszczeń przeznaczono na mieszkania lokatorskie. W posiadaniu tejże wytwórni większość budynku pozostawała aż do jej kresu działalności w 1999 r. Mimo bankructwa i likwidacji LWW, na obiekcie wciąż wisi mała tabliczka z numerem, na której jest informacja, że właścicielem budynku jest Lubuska Wytwórnia Win. Po upadku zakładu część pomieszczeń produkcyjnych nie znalazła nowego przeznaczenia. Brak gospodarza spowodował, że kamienica, która przed wojną zachwycała zdobionymi fasadami i wyszukаныmi płaskorzeźbami winogron, straciła wiele ze swego uroku. Obecnie gzymsy zlewają się z szarymi ścianami. Zanedbana elewacja popękała, odsłaniając zmurzałe cegły. Stan ten nie jest jednak zjawiskiem, które pojawiło się nagle. Obiekt ulegał zniszczeniu na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. O nienajlepszym technicznym stanie budynku informowali lokatorzy. „Kiedyś stała tu piękna żelazna brama. Złodzieje ukradli ją i sprzedali na złom. Jedna część budynku jest przedwojenna, druga została dobudowana w latach 60. Tutaj nikt nigdy nic nie remontował. Komin się wali. Za chwilę na kogoś spadnie” – opowiadał Marian Bruchał, mieszkaniec budynku²⁵. Jednak w opinii służb konserwatorskich za ten stan odpowiedzialni byli

²¹ APZG, *ibidem*, Zarządzenie Państwowego Zjednoczenia Przemysłu Winiarsko-Octowego z dnia 24.01.1946 r.

²² APZG, *ibidem*, Decyzja Tymczasowego Zarządu Państwowego Delegatury w Zielonej Górze z 16.05.1946 r.

²³ M. Kuleba, *op. cit.*, s. 252-254.

²⁴ *Idem*, *Topografia winiarska Zielonej Góry*, Zielona Góra 2010, s. 492.

²⁵ M. Hałas, *Zapomniane uliczki. Tu premier Szydło może nakręcić nowy spot...* <http://zielonagora.wyborcza.pl/zielonagora/1,35161,19363466,zapomniane-uliczki-tu-premier-szydlo-moze-nakrecic-nowy-spot.html> [dostęp: 26.01.2018].

także sami mieszkańcy tego lokalu. Trudno ich jednak winić za czynione zmiany w wyglądzie przestrzennym budynku, których dokonywali własnym sumptem bez nadzoru konserwatorskiego. Zmiany te nie uszły uwagi urzędnikom konserwatora. W adnotacji o stanie budynku zawarta jest informacja o pracach podejmowanych przez mieszkańców: „remonty dokonywane są przez lokatorów we własnym zakresie jak malowanie olejnicą, wymienianie drzwi okien zniekształciły wygląd i pozbawiały wnętrze tych cech stylowych wyrażonych w detalu schodów, stolarki okiennej i drzwiowej”²⁶. Los budynku nie był obcy także zielonogórskim historykom zajmującymi się winiarskimi dziejami miasta. Przy okazji organizowania wystawy o motywach winiarskich w architekturze miasta Tomasz Kowalski, pracownik Muzeum Ziemi Lubuskiej, badał winiarską przeszłość obiektu, pisał „z czasów przedwojennych zachowały się jeszcze zdobienia. Motywy winiarskie na ścianach przetrwały, niestety są zaniedbane. Miejmy nadzieję, że ktoś kiedyś zdecyduje się odmalować i przywrócić do życia tę kamienicę. Po dawnym blasku budynku niewiele ocalało”²⁷. Jak wspomniano, nawiązujący do winiarskiej przeszłości miasta budynek budził także zainteresowanie odpowiednich służb konserwatorskich. W sporządzonej w połowie lat 90. XX w. karcie ewidencyjnej budynku można odnaleźć takie zapisy:

Obiekt generalnie zaniedbany. Fundamenty zachowane w stanie dobrym, ściany zewnętrzne częściowo pozbawione tynku, wewnętrzne brudne, przemalowane. Sklepienia i stropy w stanie dobrym. Instalacje w stanie wymagającym remontu. Schody w części gospodarczej oddzielającej poziomy podwórka w stanie dość dobrym. Ściany oporowe na podwórzu rozpadające się. Komórki i szopy części gospodarczej w stanie bardzo złym²⁸.

Wśród najpilniejszych zaleceń konserwatorskich napisano, aby obiekt otynkować gładkim tynkiem oraz uporządkować zaplecze. Wydaje się jednak, że na zaleceniach sprawa została zakończona, w karcie obiektu nie odnotowano bowiem żadnych prac budowlanych i konserwatorskich. Mniej emocjonalny, a bardziej techniczny opis budynku zawarł M. Kuleba w swojej pracy dotyczącej zielonogórskiego winiarstwa.

Czteroosiowa elewacja północna budynku głównego zwrócona ku ulicy Zamkowej i trójosiowa wschodnia ku ulicy Boduena. Kondygnacje przyziemia zaakcentowano poziomymi podziałami tynku i niskim cokołem. Parter i piętra rozdziela szeroki pas dekoracji, składającej się z profilowanego gzymsu zdobnych płycin z roślinnymi sztukateriami, w które wkomponowano motyw głowy pruskiego orla i ciągłego gzymsu podokiennego, na którym opierają się profilowane opaski wysokich okien piętra zwieńczonych profilowanymi naczółkami. Fasadę wieńczy profilowany gzyms wsparty na krokwach a jej najbardziej eksponowaną partię stanowi ścięte naroże, w którym niegdyś znajdowało się główne wejście do budynku, dzisiaj zastąpione oknem, nad którym umieszczono barwną sztukaterię przedstawiającą winogrona z dwoma egzotycznymi ptakami dziobiącymi jago-

²⁶ Karta Ewidencyjna...

²⁷ M. Hałas, *op. cit.*

²⁸ Karta Ewidencyjna...

dy. Między budynkami 16 i 16a znajduje się szeroka brama przejazdowa przykryta murowanym łukiem odcinkowym²⁹.

W obliczu ostatnich zmian podjętych w dawnej winiarni Briegera, wygląd budynku uległ znaczącym przemianom. O ile część obiektu, w której do dziś mieszkają prywatne osoby, nie uległa większym zmianom architektonicznym, to część, w której były zlokalizowane pomieszczenia magazynowe LWW, zyskała nowe przeznaczenie. Na początku XXI w. wzbudziła zainteresowanie miejscowej wspólnoty greckokatolickiej³⁰. Po uzyskaniu osobowości prawnej, Kościół ten czynił starania o pozyskanie własnych obiektów sakralnych. Zielonogórcy grekokatolicy nie byli wyjątkiem w tym zakresie. Starania te wprawdzie były długotrwałe, ale ostatecznie zakończyły się sukcesem³¹. Na początku XXI w. miasto wskazało grekokatolikom budynek przedwojennej winiarni Briegera, który mógłby zostać wykorzystany na cele kultu religijnego. Parafianie zdecydowali się zaakceptować ofertę, mimo że budynek był w opłakanym stanie, wymagał gruntownego remontu i przebudowy. Dzięki zaangażowaniu prezydent miasta Bożenie Ronowicz i uchwale Rady Miasta Zielona Góra z 28 stycznia 2003 r. część budynku została sprzedana Parafii Greckokatolickiej Bizantyjsko-Ukraińskiej pod wezwaniem Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze³².

Pierwsze prace remontowe przy adaptacji starej winiarni rozpoczęto w 2003 r. Zakres wykonywanych prac został udokumentowany w tzw. Księdze pracy parafian przy budowie (Книга праці парафіян при будові – адаптації церкви в Зеленій Горі 2003³³). Księga została założona przez ks. Juliana Hojniaka, a była prowadzona przez poszczególnych majstrów (byli nimi: Jarosław Adam, Piotr Czuchta i Bazyli Przybycień). Zgodnie z zapisami w księdze budowy pierwsze prace polegały głównie na pracach rozbiórkowych. Prace te zostały uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem

²⁹ M. Kuleba, *Topografia...*, s. 492-495.

³⁰ Parafia greckokatolicka pw. Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze powstała w 1956 r. Większość wiernych stanowiły osoby przesiedlone na Ziemię Lubuską w wyniku Akcji „Wisła” w 1947 r. W latach 1956-1968 korzystali oni z gościny rzymskokatolickiej parafii pw. Matki Bożej Częstochowskiej, natomiast w latach 1968-2007 z parafii pw. Św. Jadwigi. Greckokatolicka wspólnota liczy ok. 350 osób. Szerzej o parafii greckokatolickiej w Zielonej Górze zob. J. Hojniak, *Jubileusz 50-lecia Parafii Greckokatolickiej w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2006, J. Hojniak, *50-lecie parafii greckokatolickiej w Zielonej Górze*, „Studia Zielonogórskie” 2007, nr 13, s. 115-126; G. Wanatko, *Spółeczność greckokatolicka w Zielonej Górze*, [w:] *Kultura i społeczeństwo na Środkowym Nadodrzu w XIX i XX wieku*, red. P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2008, s. 244-252.

³¹ G. Wanatko, *Starania zielonogórskich grekokatolików o własną świątynię*, tekst w druku

³² Uchwała nr IV/21/03 Rady Miasta Zielona Góra, z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie sprzedaży Parafii Greckokatolickiej Bizantyjsko-Ukraińskiej pod wezwaniem Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze nieruchomości zabudowanej stanowiącej własność miasta Zielona Góra.

³³ *Книга праці парафіян при будові – адаптації церкви в Зеленій Горі 2003*, księga założona przez ks. proboszcza J. Hojniaka. Prowadzona przez majstrów budowy dokumentowała prace budowlane wykonywane przy adaptacji budynku. Księga obecnie znajduje się w archiwum parafialnym.

Zabytków. Zgodnie z decyzją zagospodarowania terenu Parafia miała zamiar zaadaptować i rozbudować budynek z przeznaczeniem na obiekt sakralno-parafialny z częścią mieszkalną³⁴. Wyburzono niepotrzebne pomieszczenia i przybudówki. Rozpoczęto także prace kanalizacyjne, hydrauliczne, murarskie. Początek prac to czas porządkowania wnętrza i przygotowywania obiektu na rozpoczęcie głównych prac budowlanych. Nie wszystkie prace wykonywane były przez parafian. Niekiedy zachodziła potrzeba wynajmowania specjalistycznej firmy. Znaczna część prac została jednak wykonana przez specjalistów, którzy byli członkami parafii. Projekt architektoniczny cerkwi wykonał architekt Bohdan Dorocki. Przewidywał on pojemność obiektu na około 300 osób³⁵. Równolegle przy remoncie toczyła się budowa domu parafialnego.

Wiosną 2004 r. rozpoczęto prace remontowo-budowlane. Nad całością budowy czuwał Jan Hołowiak – kierownik budowy. Większość prac wykonywali sami parafianie, choć specjalistyczne konstrukcje były zamawiane w zewnętrznych firmach. Najpierw ruszyły prace związane ze budową nowego stropu. Dużym wyzwaniem był remont dachu, który to w zasadzie powstał od podstaw, zdecydowano bowiem o rozbiórce starego pokrycia. Konstrukcję dachu podniesiono o około 50 cm. Obecnie elementem rozpoznawczym wchodzącym w skład dachu widocznym w panoramie miasta, który wskazuje na przynależność świątyni do Kościoła wschodniego, jest nowo wybudowana ażurowa bania. Ponadto o wschodnim charakterze świątyni zaświadcza także symbole sakralne umieszczone na bramie wejściowej i fresk Matki Bożej nad wejściowymi drzwiami. W budynku powstały także sanitariaty i pomieszczenia gospodarcze. W związku ze zbliżającym się jubileuszem 50-lecia parafii w 2006 r. założono komitet organizacyjny uroczystości jubileuszowych³⁶. Jubileusz stanowił doskonały bodziec do wytyczonych działań i intensyfikacji prac wewnątrz obiektu. Wyburzono ściany wewnętrzne, przygotowując miejsce pod właściwą adaptację, dokonano termoizolacji obiektu, zamontowano okna. Stworzono nowe wejście do pomieszczeń piwnicznych, które miały być zaadaptowane na potrzeby parafian i pełnić funkcję parafialnej świetlicy. Opiekę nad świetlicą parafialną umiejscowioną w pomieszczeniach piwnicznych prowadzi powołane w 2003 . Sestryctwo św. Olgi. Pod koniec 2006 r. poświęcono krzyż, który zwieńczył kopułę cerkiewnej wieży. Wykonano go z nierdzewnej blachy w cyrylometodiańskiej formie. Charakterystyczny wygląd krzyża – według wschodniej

³⁴ Archiwum Parafii Greckokatolickiej w Zielonej Górze (dalej: APGZG), pismo Parafii Greckokatolickiej w Zielonej Górze do Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Zielonej Górze z dnia 15.05.2003 oraz 17.06.2003.

³⁵ Szczegółowy projekt architektoniczno-budowlany adaptacji obiektu, opis techniczny stanu istniejącego, przedmiot i zakres projektu został opracowany w dokumentacji autorstwa Bohdana Dorockiego ze „Studia D.R.” pt. „Adaptacja istniejącego budynku na obiekt sakralny (Kościół)”.

³⁶ O powołaniu, składzie Komitetu Organizacyjnego i programie obchodów jubileuszu zob. *Святування 50-ліття зеленогірської парафії*, „Парафіальний Вісник” nr 10, kwiecień 2006, s. 3.

tradycji – sprawił, że remontowany obiekt zyskał symbol informujący obywateli miasta o istnieniu w mieście świątyni wiernych Kościoła wschodniego³⁷. Kilkanaście dni po tych wydarzeniach – 18 stycznia – w piwnicy budowanej cerkwi zorganizowano po raz pierwszy Szczedryj Weczir – Wigilię święta Jordanu. We wspólnej parafialnej kolacji uczestniczyło około 70 osób. Po raz pierwszy te nowe surowe ściany były świadkami cerkiewnego śpiewu³⁸.

Kolejne ważne święto liturgiczne – Wielkanoc – mimo prowadzonych prac budowlanych także odbyło się w remontowanym obiekcie. Mimo świątecznego wystroju, wewnątrz budynku nadal przypominało plac budowy. Opis warunków, w których doszło do pierwszych nabożeństw w nowej cerkwi zamieściła m.in. lokalna „Gazeta Wyborcza”. W relacji czytamy: „w budynku ściągnięto rusztowania. Zniknęły sterty desek, gruzu. W otworach okiennych zawisły białe płachty, a na surowej nierównej jeszcze cementowej podłodze stanęły szeregi ławek, które po znajomych pozbierali parafianie. W miejscu ołtarza stoi prosty stół, a przy nim dwa duże świeczniki, które mówią o świętości tego miejsca”³⁹. Nowo powstała cerkiew przy ul. Boduena od tej pory stała się domem modlitewnym zielonogórskich grekokatolików. Podczas obchodów Świąt Zmartwychwstania Pańskiego w mury budowanej świątyni zawitali: była Prezydent Zielonej Góry pani Bożena Ronowicz oraz proboszcz Konkatedry ksiądz kanonik Włodzimierz Lange. Dzięki życzliwości tych osób możliwe stało się celebrowanie Liturgii we własnym obiekcie. W tym historycznym wydarzeniu uczestniczył ksiądz biskup Włodzimierz Juszczak – Ordynariusz Diecezji wrocławsko-gdańskiej obrządku greckokatolickiego⁴⁰. W homilii biskup W. Juszczak złożył serdeczne podziękowania wszystkim parafianom za dotychczasowy wysiłek przy budowaniu cerkwi. Jednocześnie biskup mobilizował do jak najszybszego dokończenia budowy, tak aby w pełni korzystać ze świątyni. Biskup zaakcentował również dwuwymiarowy charakter budowy. Podkreślił, aby budując mury cerkwi, nie zapominać o odbudowie własnego wnętrza i umacnianiu wspólnoty wiernych⁴¹.

Po zakończonych obchodach Świąt Wielkanocnych powrócono do dalszych prac budowlanych. Zamontowano m.in. piorunochrony oraz instalację alarmową. We wnętrzu rozpoczęły się prace przy symbolu Kościołów wschodnich – ikonostasie, pod który wylano fundamenty. Postępy prac budowlanych były także przedmiotem zainteresowań biskupa Juszczaka. W dniach 16-17 czerwca 2007 r. podczas kanonicznej wizytacji ks. Biskupa W. Juszczaka dokonano poświęcenia dzwonu, który przybrał

³⁷ K. Jaskólska, *Kopuła prezent na święta*, „Aspekty” z 21.01.2007, nr 3, s. 2.

³⁸ Шедрий Вечір в Зеленій Горі, *Złota Księga – Kronika Parafii* b.p.

³⁹ B. Tokarz, *Święta w nowej cerkwi*, „Gazeta Wyborcza”, Zielona Góra, Gorzów Wlkp. z 5.04.2007, s. 3.

⁴⁰ Христове Воскресіння, *Złota Księga – Kronika Parafii* b.p.

⁴¹ J. Cieśla, *Wielkanoc u „siebie”*. *Drugi dzień świąt wielkanocnych w Zielonej Górze*, http://www.cerkiew.net.pl/Wiadomosci/wiadomoscjedna.php?polaczenie=wiad_1176154573 [dostęp: 26.01.2018].

imię Maria, a którego fundatorem był Aleksander Polański. W czasie kanonicznej wizytacji parafii odbyło się spotkanie władzy z komitetem budowy cerkwi, podczas którego omówiono aktualne zagadnienia związane z budową świątyni⁴². W 2008 r. postawiono konstrukcję cerkiewnej wieży. Zadbano również o przestrzeń wokół świątyni i plebanii. Na części parafialnego placu ułożono kostkę brukową, a pozostałą część przeznaczono na trawnik. Zamontowano stałe ogrodzenie oraz bramę wjazdową. We wnętrzu budynku położono płytki, obiekt wyposażono w ławki dla parafian oraz schody wiodące na chór. Ze strony liturgicznej – zamontowano ikonostas. Złoto do pozłocenia ikonostasu ofiarował ks. kanonik W. Lange z parafii św. Jadwigi.

Ponad rok czasu minął od pierwszej liturgii w cerkwi przy ul. Boduena do czasu jej oficjalnej konsekracji. Ten dzień nastąpił 11 października 2008 r. Uroczystościom przewodniczyli arcybiskup przemysko-warszawski Jan Martyniak i ordynariusz diecezji wrocławsko-gdańskiej Włodzimierz Juszczak⁴³. Na uroczystości konsekracji obecni byli księża grekokatoliccy, księża rzymskokatoliccy, proboszcz parafii prawosławnej, proboszcz parafii ewangelicko-augsburskiej. Licznie zgromadzili się wierni Kościoła grekokatolickiego z Zielonej Góry i okolicy⁴⁴. Najważniejszym momentem poświęcenia obiektu było rytualne obmycie ołtarza. Do środka ołtarza włożono relikwie świętego Jozafata Kuncewicz. Relikwie zostały także zaszyte w płótnie, które rozłożono na ołtarzu, na nim także postawiono tabernakulum. Ściany świątyni, tak wewnątrz, jak i na zewnątrz zostały namaszczone myrem (świętym olejem), okadzone i pokropione świeconą wodą⁴⁵. W ten sposób świątynia została przygotowana do wypełniania swojej liturgicznej roli⁴⁶.

Konsekracja świątyni nie oznaczała jednak kresu zmian w wyglądzie budynku. Kolejne prace prowadziły do wzbogacenia wystroju cerkwi. Proces wyposażenia cerkwi trwał już podczas adaptacji obiektu. Kilka rodzin podarowało na rzecz parafii komplet naczyń liturgicznych, zafundowało pozłacanie używanych, metalowy krzyż na ołtarz, ikonę Matki Bożej, renowacje Ewangelii, i dwa ornaty ręcznie haftowa-

⁴² Канонічна візитація Владики Володимира Ющак, Злата Кsiega – Kronika Parafii b.p

⁴³ Depesza Katolickiej Agencji Informacyjnej z 11.10.2008, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depeszatekstowo&scr_depesza_id_depeszy=399147 [dostęp: 26.01.2018].

⁴⁴ L. Michalski, *Konsekracja nowo wybudowanej cerkwi grekokatolickiej w Zielonej Górze*, <http://www.zachod.pl/radio-zachod/galerie/konsekracja-nowo-wybudowanej-cerkwi-greckokatolickiej-w-zielonej-gorze> [dostęp: 26.01.2018].

⁴⁵ W części Kościołów wschodnich do konsekracji może być również użyte wino. Jest ono zmieszane z wodą i wodą różaną. Takim płynem omywany jest ołtarz. Rytuał ten ma przypominać, że na ołtarzu dokonuje się Ofiara Eucharystyczna, a samo czerwone wino ma symbolizować krew Jezusa.

⁴⁶ K. Jaskólska, *Cerkiew jest już poświęcona*, „Aspekty, dodatek do tygodnika katolickiego Niedziela”, Częstochowa-Zielona Góra-Gorzów Wlkp., nr 43(657) z 26.10.2008.

ne⁴⁷. Cenną inicjatywą parafian było ufundowanie poszczególnych elementów wyposażenia cerkwi. Zorganizowano akcję wykupu ławek, zbiórkę na zakup okien. Już wcześniej – 6 lipca 2008 r. parafii podarowano 2 nowe felony oraz 4 dalmatyki dla ministrantów. Inicjatorami byli dawni zielonogórcy parafianie, którzy obecnie mieszkają w Kanadzie – Anna i Andrzej Rotko. Fundatorami felonów byli również Małgorzata i Roman Michniewicz. Dalmatyki ufundowali Irena i Bogdan Rotko, Anna i Dariusz Cieplicki, Irena i Piotr Piszczko, Halina i Bogdan Czuchta oraz rodzina Binczarowskich⁴⁸.

Po konsekracji powstał pomysł, aby cerkiew przyozdobić freskami. Jednak z uwagi na stan parafialnych funduszy projekt zrealizowano po kilku latach. W tym czasie skupiono się na wyborze tematyki fresku oraz wykonawcy. Wybór padł na Małgorzatę Waszkiewicz z Podlasia. Inicjatorem i planistą zakresu prac był ks. Hojniak, natomiast artystka dokonała pomiarów i przedstawiła projekt. Proces malowania fresków składał się z dwóch etapów. Pierwszą część przedsięwzięcia zrealizowano we wrześniu 2013 r. Wówczas na głównej cerkiewnej ścianie namalowano scenę Eucharystii. Obok znajdują się malowidła przedstawiające postaci św. Bazylego oraz św. Jana Chryzostoma. Ponad freskami widnieje wyobrażenie Pokrowy (Opieki) Matki Bożej, patronki miejscowej cerkwi. Bogurodzica, trzymając w dłoniach rozpostarty szal, okrywa i otacza opieką cały świat. Poniżej można zobaczyć główną scenę przedstawiającą w sposób symboliczny Eucharystię. Po jednej stronie Chrystus udziela apostołom komunii pod postacią chleba, a po drugiej stronie pod postacią wina – wyjaśniał ks. Julian Hojniak⁴⁹. Uroczyste poświęcenie fresków odbyło się w październiku 2013 r. podczas parafialnego odpustu. Zakończyło to pierwszy etap malowania fresków w świątyni⁵⁰. Druga część realizacji projektu nastąpiła w kolejnym roku. Namalowano wówczas trzy ikony. Pierwsza z nich zdobi sufit i przedstawia Chrystusa Pantokratora. Natomiast na bocznych ścianach pojawiły się ikony przedstawiające motywy biblijne. Z lewej strony autorka umiejscowiła scenę ukrzyżowania, po prawicy znalazła się zaś scena ukazująca zmartwychwstanie. Całość prac wykonała ponownie Małgorzata Waszkiewicz.

⁴⁷ M. Kozieł, *Pod opieką Matki Bożej*, „Aspekty, dodatek do tygodnika katolickiego Niedziela”, Częstochowa-Zielona Góra-Gorzów Wlkp., nr 43(500) z 23.10.2005.

⁴⁸ Пожертви для зеленогірського храму, *Złota Księga – Kronika Parafii b.p.*

⁴⁹ W Kościołach wschodnich wino podczas nabożeństw pełni funkcję liturgiczną. Zarówno kapłan, jak i wierni przyjmują Eucharystię w postaci chleba i wina. *Szal okrywający ziemię*, „Zielonogórsko-Gorzowski Gość Niedzielny” z 26.10.2013, <http://kultura.wiara.pl/doc/1725307.szal-okrywajacy-ziemie> [dostęp: 26.01.2018].

⁵⁰ O kulisach powstania malowania fresków w cerkwi zob. wywiad z ks. J. Hojniakiem i M. Waszkiewicz, *Z pasam religijnego Radia Zachód*, <http://cerkiew.zgora.pl/wp-content/uploads/Audycja-01.09.2013.mp3> [dostęp: 26.01.2018].

Poświęcenie nowych fresków odbyło się podobnie jak poprzednich w święto Pokrowy Matki Bożej, czyli w październiku 2014 roku⁵¹.

Budynek, który jest przedmiotem rozważań powstał w II poł. XIX w. W zamyśle budowniczych powstał jako obiekt mieszkalno-użytkowy, gdy Fritz Brieger postanowił w tym miejscu wznieść swoją fabrykę wina. Na przestrzeni kolejnych dekad historii niemieckiego Grünberga mimo zmian właścicieli kontynuowano produkcję wina. Wraz z upływem czasu budynek i jego otoczenie przebudowywano. Duże zmiany w tym zakresie zaszły w okresie II wojny światowej, co wiązało się z inwestycjami kolejnych właścicieli. Nowy budynek, który powstał w przestrzeni miasta jest obiektem kultu religijnego zielonogórskich grekokatolików. Droga do jego powstania była długa i kręta. W II połowie XX w. warunki polityczne uniemożliwiły powstanie świątyni, która stanowiłaby ostoję dla wiernych wyznania greckokatolickiego. Kolejne lata to głównie starania polegające na pozyskaniu odpowiedniego obiektu, który umożliwiałby rozwój życia religijnego. Wreszcie sam etap adaptacji budynku, konsekracja i zmiana jego przeznaczenia na cele religijne spowodował, że w panoramie miasta pojawiła się cerkiew. A teraz przed społecznością grekokatolicką kolejne etapy – dalszych prac wewnątrz świątyni, ale i chyba najważniejsze – wypełnienie wiernymi murów ich własnej cerkwi.

Bibliografia

Dokumenty źródłowe

- Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej: APZG) Akta Miasta Zielonej Góry sygn. 3264, Zeichnung Herstellung eines Kellerdurchganges sowie zu Einfassung eines Vorgartens auf dem Grundstück Burgstr. 22 für Fa Fritz Brieger hier, Baubeschreibung zur Herstellung eines Kellerdurchganges und Einfassung eines Vorgartens 22 für Firma Fritz Brieger, Sektkellerei, hier.
- APZG, Rejonowy Urząd Likwidacyjny w Zielonej Górze, sygn. 33, Wytwórnia win (d. Brieger) A. Kulesza i S. Marczyński w Zielonej Górze 1945-1948
- Archiwum Parafii Greckokatolickiej w Zielonej Górze (dalej: APGZG), Dokumentacja w sprawie budowy cerkwi
- APGZG, *Книга праці парафії при будові – адаптації церкви в Зеленій Горі 2003*
- APGZG, Złota Księga – Kronika Parafii
- Uchwała nr IV/21/03 Rady Miasta Zielona Góra, z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie sprzedaży Parafii Greckokatolickiej Bizantyjsko-Ukraińskiej pod wezwaniem Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze nieruchomości zabudowanej stanowiącej własność miasta Zielona Góra.
- Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dotycząca budynku przy ul. Zamkowej 16 w Zielonej Górze
- Plan miasta ze zbiorów Muzeum Ziemi Lubuskiej. Dział Historyczny numer inwentarzowy MZL-H-ZG-223.

⁵¹ O realizacji drugiego etapu malowania fresków zob. wywiad z ks. J. Hojniakiem i M. Waszkiewicz, Z pasma religijnego Radia Zachód, <http://cerkiew.zgora.pl/wp-content/uploads/Audycja-05.10.2014.mp3> [dostęp: 26.01.2018].

Literatura

- Czyżniewski T., *Ustawiczne szkolne przeprowadzki*, „Łącznik Zielonogórski” z 24 października 2014, nr 39.
- Czyżniewski T., *Zielona Góra przełomu wieków XIX/XX*, Łódź 2010.
- Dorocki B., *Adaptacja istniejącego budynku na obiekt sakralny (Kościół) – dokumentacja architektoniczna obiektu*, Wilkanowo 2003.
- Garbacz K., *Archeologiczne i historyczne ślady rozwoju osadnictwa w regionie zielonogórskim*, [w:] *Historia Zielonej Góry*, t. 1: *Dzieje miasta do końca XVIII wieku*, red. W. Strzyżewski, Zielona Góra 2011, s. 17-62.
- Historia Zielonej Góry*, t. 2: *Dzieje miasta w XIX i XX wieku*, red. W. Strzyżewski, Zielona Góra 2012.
- Hojniak J., *50-lecie parafii greckokatolickiej w Zielonej Górze*, „Studia Zielonogórskie” 2007, nr 13.
- Hojniak J., *Jubileusz 50-lecia Parafii Greckokatolickiej w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2006.
- Jaskólska K., *Kopuła prezent na święta*, „Aspekty” z 21.01.2007.
- Jaskólska, *Cerkiew jest już poświęcona*, „Aspekty”, z 26.10.2008.
- Karwowski P., *Promocja dziedzictwa winiarskiego Zielonej Góry*, „Winiarz Zielonogórski” grudzień 2010, nr 38-39.
- Kowalski T., *Motywy winiarskie na pocztówkach zielonogórskich*, [w:] *Zielonogórskie Zeszyty Muzealne*, t. 7, red. A. Toczewski, Zielona Góra 2008, s. 193-198.
- Kozieł M., *Pod opieką Matki Bożej*, „Aspekty” z 23.10.2005.
- Kuleba M., *Enographia Thalloris*, Zielona Góra 2012.
- Kuleba M., *Topografia winiarska Zielonej Góry*, Zielona Góra 2010.
- Majchrzak J.P., *Wędrowanie w przeszłość. Zapiski encyklopedyczne o Zielonej Górze i okolicy*, Zielona Góra 2005.
- Mamet M., *Plan miasta jako źródło historyczne na przykładzie planu Zielonej Góry z 1784 roku*, [w:] *Zielonogórskie Spotkania Źródłoznawcze. Na tropie źródła i jego interpretacji*, t. 1, red. M. Dalidowicz, J. Dudek, A. Górski, Zielona Góra 2015, s. 67-76.
- Святування 50-ліття зеленогірської парафії, „Парафіальний Вісник” nr 10, kwiecień 2006.
- Tokarz B., *Święta w nowej cerkwi*, „Gazeta Wyborcza”, Zielona Góra, Gorzów Wlkp. z dnia 5.04.2007.
- Wanatko G., *Spółeczność greckokatolicka w Zielonej Górze*, [w:] *Kultura i społeczeństwo na Środkowym Nadodrzu w XIX i XX wieku*, red. P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2008, s. 244-253.
- Wanatko G., *Starania zielonogórskich grekokatolików o własną świątynię*, tekst w druku

Źródła internetowe

- Cieślak J., *Wielkanoc u „siebie”. Drugi dzień świąt wielkanocnych w Zielonej Górze*, http://www.cerkiew.net.pl/Wiadomosci/wiadomoscjedna.php?polaczenie=wiad_1176154573 [dostęp: 26.01.2018].
- Depesza Katolickiej Agencji Informacyjnej z 11.10.2008, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depeszatekstowo&_scr_depesza_id_depeszy=399147 [dostęp: 26.01.2018].
- Hałas M., *Zapomniane uliczki. Tu premier Szydło może nakręcić nowy spot...* <http://zielonagora.wyborcza.pl/zielonagora/1,35161,19363466,zapomniane-uliczki-tu-premier-szydlo-moze-nakrecic-nowy-spot.html> [dostęp: 26.01.2018].
- Michalski L., *Konsekracja nowo wybudowanej cerkwi greckokatolickiej w Zielonej Górze*, <http://www.zachod.pl/radio-zachod/galerie/konsekracja-nowo-wybudowanej-cerkwi-greckokatolickiej-w-zielonej-gorze> [dostęp: 26.01.2018].
- Szał okrywający ziemię*, zielonogórsko-gorzowski Gość Niedzielny z 26.10.2013 <http://kultura.wiara.pl/doc/1725307.szal-okrywajacy-ziemie> [dostęp: 26.01.2018].

Wywiad z ks. J. Hojniakiem i M. Waszkiewicz, Z pasma religijnego Radia Zachód, <http://cerkiew.zgora.pl/wp-content/uploads/Audycja-01.09.2013.mp3> [dostęp: 26.01.2018].

Wywiad z ks. J. Hojniakiem i M. Waszkiewicz, Z pasma religijnego Radia Zachód, <http://cerkiew.zgora.pl/wp-content/uploads/Audycja-05.10.2014.mp3> [dostęp: 26.01.2018].

OD WINIARNI BRIEGERA DO CERKWI GRECKOKATOLICKIEJ

Streszczenie

Zielona Góra ma bogate winiarskie tradycje. O tej historii przypomina wiele obiektów w mieście. Jednym z nich jest budynek dawnej winiarni Briegera. Postawił go w 1880 r. Fritz Brieger zielonogórski kupiec i winiarz. Po śmierci właściciela w 1918 r. winiarni doglądała jego bratanica Martha Gischke. W okresie międzywojennym zmieniał się status zakładu, ale zachowano profil produkcji, jak i nazwę firmy. Podczas II wojny światowej dokonano ostatniej większej rozbudowy przedsiębiorstwa. Po wojnie obiekt przejęła polska administracja. W 1945 r. przywrócono produkcję wina. W budynku rozpoczęła działalność firma Stanisława Marczyńskiego, a po kilku miesiącach zakład funkcjonował jako Wytwórnia Win Antoni Kulesza. W 1951 r. obiekt przejęła Lubuska Wytwórnia Win (LWW). Część pomieszczeń przeznaczono na mieszkania lokatorskie. W posiadaniu LWW budynek pozostawał do kresu jej działalności w 1999 r. Od początku XXI w. obserwujemy nowe przeznaczenie dawnej winiarni. W 2003 r. obiekt sprzedano zielonogórskim grekokatolikom. Adaptacja budynku i przystosowanie go do potrzeb sakralnych trwały kilka lat. Budynek konsekrowano w 2008 r. Od tej pory pełni funkcję cerkwi Parafii Greckokatolickiej pw. Opieki Matki Bożej.

Słowa kluczowe: Winiarnia Fritza Briegera, Stanisław Marczyński, Wytwórnia Win Antoni Kulesza, Lubuska Wytwórnia Wina, Parafia Greckokatolicka w Zielonej Górze

FROM BRIEGER'S WINERY TO GREEK ORTHODOX CHURCH

Summary

Zielona Góra has a flourishing tradition of the production of wine. The city itself reminds us about it in many objects. One of them is the building of a former winery of Fritz Brieger. This merchant and wine producer built it in 1880. After his death in 1918, his niece Martha Gischke was looking after the winery. In the interwar period its status was changed, but the profile of production remained the same, such as the name of company. During World War II the last rebuilding of the object has been made. After WWII building was taken by Polish administration. In 1945 the production of wine returned. In the object the company of Stanisław Marczyński started its activity and after a couple of months his factory was functioning as a Antoni Kulesza Wine Factory. In 1951 the object was taken by Lubuskie Wine Factory. Some of the rooms were taken as normal apartments but the building was in the hands of the company to 1999. From the beginning of the 21st century, we can observe a new destination of this place. In 2003 the object was sold to Greek Orthodox Church in Zielona Góra. Adaptation of the building to sacral activities took a couple of years. The building was consecrated in 2008. Since then it is The Greek Orthodox Church of St Mary. **Keywords:** Fritz Brieger Wine House, Stanisław Marczyński, Antoni Kulesza Wine Factory, Lubuskie Wine Factory, The Greek Orthodox Church in Zielona Góra